

Voorwoord

Begrijpend lezen is de belangrijkste 21ste-eeuwse vaardigheid en vormt de basis voor alle leren. Begrijpend lezen houdt eenvoudig gezegd in het achterhalen van de betekenis van een geschreven tekst. Volgens Byrnes en Wasik (2019) is begrijpend lezen ook een 'meeting of the minds' tussen een schrijver en een lezer, waarbij begrijpen plaatsvindt als de bij de lezer aanwezige kennis 'spoort' met de inhoudelijke bedoelingen van de schrijver.

Het onbetwiste doel van leren lezen is het leren begrijpen van teksten en volgens veel onderzoek begint het begrijpen van teksten al in het begin van de schoolloopbaan. Denk in dat verband aan teksten en boeken die voorgelezen worden. Leerlingen moeten de teksten die ze lezen begrijpen, maar ze moeten ook in staat zijn de door lezen verkregen informatie bij opdrachten en taken te leren gebruiken. Daarbij is het van belang dat de lezer de verworven informatie integreert met wat hij al weet, onder andere om deze te kunnen gebruiken.

In de praktijk is begrijpend lezen voor veel leerlingen een complex proces dat vraagt om een samenspel van elementen als technisch lezen, woordenkennis, kennis van de structuur van teksten, metacognitief handelen en motivatie. In de schoolpraktijk wil men leerlingen teksten laten begrijpen om kennis op te doen, maar ook wil men leerlingen teksten laten lezen waar ze plezier aan beleven. Uit onderzoek weten we dat meer lezen leidt tot beter begrijpend lezen.

Onderwijs in begrijpend lezen is nodig om bij leerlingen het omgaan met teksten te ontwikkelen. Vanwege het belang van begrijpend lezen voor leerlingen en de samenleving, moeten leerlingen goed met teksten leren omgaan. Dit dient een primair doel van scholen te zijn, waaraan veel tijd moet worden besteed. Tijdens de schoolloopbaan wordt de vaardigheid om goed met teksten om te gaan steeds belangrijker, onder meer omdat de teksten complexer en daardoor moeilijker worden, maar ook omdat leerlingen in de bovenbouw aan de hand van teksten moeten leren.

Kinderen met leesproblemen zijn er al net zolang als er onderwijs bestaat. Het aantal kinderen met leesmoeilijkheden is echter de voorbije twee decennia bijna verdubbeld in de westerse wereld (Vernooy, 2012). In de praktijk vinden zowel leerlingen als leraren begrijpend lezen vaak een lastig, moeilijk vak, dat bovendien afnemende resultaten en een afnemende leesmotivatie van de leerlingen laat zien (zie bijv. Nielen, 2016). Dat alles maakt dat het voor scholen geen gemakkelijke opdracht is om leerlingen te leren omgaan met teksten. Internationaal vergelijkend onderzoek naar leerlingprestaties in begrijpend lezen (PIRLS, Progress in International Reading Literacy Study), geeft in 2016 aan dat de leesresultaten in groep 6 enigszins stabiliseren en niet verder teruglopen. Toch een lichtpuntje in Nederland.

De onderwijswetenschappen tonen overigens dat er aanpakken zijn die leraren kunnen helpen om de leesvaardigheid van hun leerlingen te ontwikkelen en te verbeteren.

Een boek schrijven over begrijpend lezen is niet makkelijk. Het gaat over een complex gebied met veel stromingen en variabelen dat steeds in beweging is, en daardoor eigenlijk nooit 'af' zal zijn. Wat complex is, kan niet als simpel afgedaan worden. Bovendien is het een misverstand om te denken dat het bij begrijpend lezen alleen om leesstrategieën gaat. Begrijpend lezen is immers een soort familie van vaardigheden, strategieën en activiteiten. Verder kan nog gezegd worden dat er geen gebied binnen de sociale wetenschappen zoveel is onderzocht als begrijpend lezen, maar dat wil niet zeggen dat we nu volledig weten hoe het beste onderwijs in begrijpend lezen kan worden gegeven.

Het voorliggende boek pretendeert geen alomvattend antwoord te geven over wat er allemaal nodig is voor begrijpend lezen. De kennis van begrijpend lezen is immers geen statisch fenomeen (Rauch, 2021). Wel probeert het scholen in het belang van hun leerlingen een aantal handvatten te bieden om hun huidige praktijk van begrijpend lezen te verbeteren. Voor dat doel is in dit boek voldoende informatie aanwezig. Bovendien kan het versterken van het omgaan van leerlingen met teksten als een urgente opdracht worden gezien, onder andere omdat een aanzienlijk deel van de Nederlandse en Vlaamse leerlingen daarmee ernstige problemen heeft en zelfs het risico loopt om laaggeletterd te worden.

We hebben geprobeerd vanuit de leeswetenschappen – hoe verdeeld die vanwege diverse stromingen ook zijn – werkbare, praktische en evidence-based inzichten te bieden, waarmee scholen stappen kunnen zetten om hun praktijk voor begrijpend lezen door te lichten en te verbeteren. Wat een school ook doet: leerlingen moeten in de basisschool leren goed en effectief met teksten om te gaan. Elke basisschool moet de ambitie hebben dat kinderen de school als goede begrijpende lezers verlaten.

Dr. Kees Vernooy